

การรำแห่ปราสาท ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูกาญจนสุทธิคุณ (หลวงพ่อโจละ เขมจาโร)

เรื่อง :
ธัญภรณ์ โพธิภาวิน (Dhanyaporn Phothikawin)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี นับเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะเด่นด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในบริเวณตำบลหนองลู ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์สำคัญ ได้แก่ ชาวมอญ ชาวกะเหรี่ยง และชาวไทยพื้นถิ่น ได้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องในลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันดัง

กล่าวมาได้เป็นเพียงการดำรงอยู่เชิงกายภาพ หากแต่ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในบริบทของพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความตาย ซึ่งถือเป็นพื้นที่สำคัญในการสะท้อนโลกทัศน์ ความเชื่อ และโครงสร้างทางสังคมของชุมชน กล่าวได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวมิได้เป็น

เพียงภูมิประเทศชายแดน หากแต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง

ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมดังกล่าว พระครูกาญจนสุทธิคุณ (หลวงพ่อโจละ เขมจาโร) ซึ่งท่านเกิดและเติบโตในพื้นที่บ้านนิเถะตำบลหนองลู ได้รับการหล่อหลอมจากวิถีชีวิตและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนตั้งแต่วัยเยาว์ทั้งในด้านภาษา ความเชื่อ และการดำรงชีวิต ก่อนจะเข้าสู่สมณเพศและพัฒนาตนเองผ่านการศึกษ การปฏิบัติธรรม และประสบการณ์ชีวิต จนได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดศรีสุวรรณ และได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูกาญจนสุทธิคุณ ด้วยบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาชุมชนและความสามารถในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ท่านจึงได้รับการ

ยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะศูนย์รวมจิตใจของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในอำเภอสังขละบุรี โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงความศรัทธา สร้างความสามัคคี และธำรงรักษาความสัมพันธ์เชิงพหุวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

งานพระราชทานเพลิงศพพระครูกาญจนสุทธิดุณ (หลวงพ่อโจละเขมจาโร) ณ วัดศรีสุวรรณ สามารถกล่าวได้ว่าเป็นพิธีกรรมระดับชุมชนที่มีนัยสำคัญทั้งในเชิงศาสนาและสังคม โดยมีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่เปิดพื้นที่ให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (สุภรณ์ โอเจริญ, ๒๕๕๑) พิธีกรรมดังกล่าวจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติของศาสนา พิธี หากแต่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิดการแสดงออกเชิงอัตลักษณ์ผ่านองค์ประกอบทาง

ศิลปะ ดนตรี และการแสดง หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่ปรากฏอย่างเด่นชัด คือ “การรำแก้ปราสาท” ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ในฐานะการแสดงเชิงพิธีกรรมที่บูรณาการองค์ประกอบด้านศิลปกรรม ดนตรี และนาฏศิลป์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

มิติของคติความเชื่อการแก้ปราสาท ในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอสังขละบุรี มิได้เป็นเพียงโครงสร้างทางกายภาพ หากแต่เป็นการสะท้อนแนวคิดเรื่องการเคลื่อนย้ายของดวงวิญญาณสู่ภพภูมิที่สูงขึ้น โดยรูปแบบโครงสร้างที่มีลักษณะซ้อนชั้นและยกสูง สอดคล้องกับแนวคิดจักรวาลในพุทธศาสนาแบบเถรวาท (นพวรรณ กรุดเพชร, ๒๕๕๖) การสร้างปราสาทศพจึงมีนัยทั้งในเชิงพิธีกรรมและเชิงสังคม กล่าวคือ เป็นทั้งการประกอบบุญ

กุศลและการแสดงสถานะของผู้วายชนม์ในบริบทชุมชน ขณะเดียวกันรายละเอียดด้านรูปแบบและลวดลายตกแต่งยังสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนได้อย่างชัดเจน

ในบริบทของพิธีศพของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยเฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยงโปว์ในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตายมิได้เป็นเพียงกระบวนการจัดการศพ หากแต่เป็นพื้นที่สำคัญของการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อจารีตประเพณี และความสัมพันธ์ของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยการแสดงพื้นบ้านที่สำคัญในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ คือ การแสดงรำตง มีลักษณะเป็นนาฏกรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เป็นการ

แสดงที่มีรากฐานมาจากวิถีชีวิตและระบบความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงที่ปรากฏควบคู่มา กับพิธีกรรมสำคัญในชุมชน (เกิดศิริ นาคกร และคณะ, ๒๕๖๔) ลักษณะการแสดงรำตงมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบการแสดง บทร้อง ทำรำ และชื่อเรียก ซึ่งแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของชุมชน

ในด้านองค์ประกอบของการแสดง รำตงมีลักษณะเป็นการรำหมู่ที่เน้นความพร้อมเพรียงของผู้แสดง โดยใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายใน ส่วนต่าง ๆ เช่น แขน มือ ลำตัว และเท้า ให้สอดคล้องกับจังหวะของดนตรีพื้นบ้าน (ณัฐกานต์ บุญศิริ, ๒๕๔๘) ดนตรีประกอบการแสดงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดจังหวะและโครงสร้างของการรำ โดยเครื่องดนตรีที่ใช้ ได้แก่ กลอง (ปี่) เครื่องตีประกอบจังหวะหรือที่เรียกว่าวาล์วเคาะ ที่ทำหน้าที่เสริมจังหวะและสร้างมิติทางเสียง ผู้บรรเลงสามารถเป็นได้ทั้งชายและหญิง แต่ต้องมีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการควบคุมทำนองและจังหวะของการแสดงให้สอดคล้องกับประเภทของรำตงที่เลือกใช้ (เกิดศิริ นาคกร, ๒๕๖๔) ลักษณะดนตรีและการรำตงกล่าวว่าเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคติความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณ โดยเฉพาะในบริบทของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตาย ซึ่งการแสดงรำตงมิได้ทำหน้าที่เพียงเพื่อความบันเทิง หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางพิธีกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง

ของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ อีกทั้งยังเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยสร้างความรู้สึกร่วม ความสามัคคี และการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชุมชน

นอกจากนี้ ในการจัดพิธีศพของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ มักมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ด้วยความเชื่อว่าเป็นการส่งพระที่มรณภาพขึ้นสวรรค์ การรำในพิธีจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศของพิธีกรรม จากการศึกษาพิธีว่อน ไวะ ช่าง พบว่าเป็นพิธีกรรมที่มีการขับร้องและการร่ายรำไปพร้อมกัน ซึ่งรูปแบบการแสดงจะเป็นลักษณะการขับร้องคลอและมีทำนองรับ โดยจำนวนเที่ยวในการบรรเลงสามารถเพิ่มหรือลดได้ อีกทั้งจังหวะยังมีการปรับเปลี่ยนซ้ำ-เร็วไปตามอารมณ์ของบทเพลง (ณฤศณ เมื่อกอำไพ, ๒๕๕๘) นอกจากนี้ การรำในงานเคลื่อนไหวในลักษณะวงรอบยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องวัฏจักรชีวิตและการเวียนว่ายตายเกิด อันเป็นแก่นสำคัญของคติทางพุทธศาสนา

ดังนั้น การรำในขบวนแห่ปราสาทจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงในเชิงสุนทรียะ หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารความหมายเชิงพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนอย่างเป็นระบบ ในมิติของดนตรี ดนตรีที่ใช้ในการรำจะมีลักษณะเป็นโครงสร้างจังหวะซ้ำที่เน้นความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอ โดยมีเครื่องดนตรีหลัก ได้แก่ ระนาด (ปัดตาล่า) ปี่ (ชะนัว) ทะโหนกหะเป็น (กลอง) ชะดี ชะนาบ (ฉาย เกระาะ) ฉาบ (ฉ่าน) เป็นต้น เครื่องดนตรีเหล่านี้ทำหน้าที่กำหนดกรอบจังหวะและโครงสร้างของพิธี อีกทั้งดนตรียังทำหน้าที่ควบคุมและประสานการเคลื่อนไหวของผู้รำในขบวนแห่ อัน

นำไปสู่การก่อรูปของประสบการณ์ร่วมทางพิธีกรรม นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายได้ในฐานะกลไกทางสังคมที่ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมและความเป็นหนึ่งเดียวของผู้เข้าร่วมพิธี (ณฤดล เมื่อกอำไพ, ๒๕๕๘; อรพรรณ ศรีทอง, ๒๕๖๓)

การรำแห่งประเทศไทย ในงานพระราชทานเพลิงศพ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการแสดงเชิงพิธีกรรม ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ปราสาทศพ กลุ่มผู้รำ และวงดนตรี ที่สื่อความ

หมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับการส่งดวงวิญญาณ โดยเฉพาะการรำในลักษณะเวียนรอบปราสาทซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากภพหนึ่งไปสู่อีกภพหนึ่ง ในภาพรวมพิธีกรรมดังกล่าวสะท้อนลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่สังขละบุรี ซึ่งมีการบูรณาการองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างเป็นพลวัต และเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การผสมผสานของรูปแบบดนตรี การรำ และเครื่องแต่งกายในขบวนแห่ปราสาท จึงเป็นภาพ

สะท้อนของพลวัตทางวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างชัดเจน

ในแง่ของคุณค่า การรำแห่งประเทศไทย กล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน กระบวนการดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการแสดงในพิธี หากแต่ครอบคลุมถึงการสร้างปราสาท การฝึกซ้อมการรำ และการบรรเลงดนตรี ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป การรำแห่งประเทศไทย ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูกาญจนสุทธิคุณ เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และชุมชน ในบริบทพหุวัฒนธรรมของสังขละบุรี โดยองค์ประกอบของพิธีกรรมทั้งหมดล้วนทำหน้าที่ในการสร้างและสื่อสารความหมายเชิงสัญลักษณ์ ขณะเดียวกันยังเป็นพื้นที่สำคัญในการธำรงรักษาและถ่ายทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคม

บรรณานุกรม

- เกิดศิริ นาคกร และคณะ. (๒๕๖๔). การศึกษารำตบของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ในจังหวัดกาญจนบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๑๕(๑), ๙๓-๑๒๓.
- นพวรรณ กรุดเพชร. (๒๕๕๖). การศึกษาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ใช้ลวดลายประดับตกแต่งโลงมอญของชุมชนชาวมอญในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณฤดล เมื่อกอำไพ. (๒๕๕๘). การศึกษาสื่อเดิน ดนตรีในพิธีว่อน ไว่ ซ่าง ของชาวมอญ บ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ณัฐกานต์ บุญศิริ. (๒๕๔๘). การศึกษานาฏศิลป์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภรณ์ โอเจริญ. (๒๕๕๑). วัฒนธรรมและประเพณีมอญ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพรรณ ศรีทอง. (๒๕๖๓). การศึกษาประเพณีแย่งศพมอญ กรณีศึกษางานฌาปนกิจศพพระครูกาญจนสารกิจ อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองสะเทอ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารอารยธรรมศึกษา ไชย-สาละวิน, ๑๑(๑), ๑๔-๔๐.